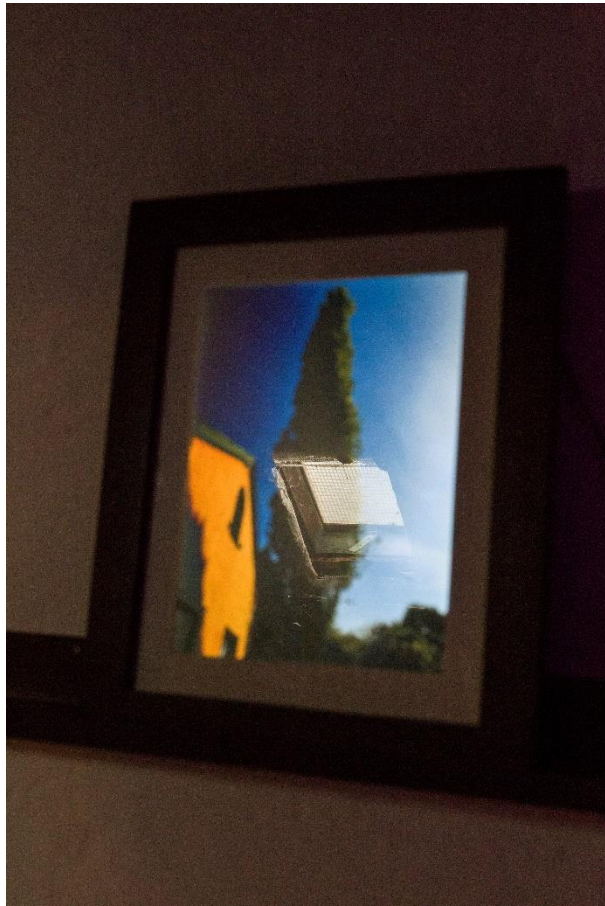

Koller Margit – A négy fal között

a mestermű bemutatása

2022. március 25 – május 4.

environment, változó méret és loopolt időtartam

MIKOR A NÁCIK ELVITTÉK A KOMMUNISTÁKAT, CSEENDBEN MARADTAM, HISZ NEM VOLTAM KOMMUNISTA. AMIKOR A SZAKSZERVEZETI TAGOKAT VITTÉK EL, CSEENDBEN MARADTAM, HISZ NEM VOLTAM SZAKSZERVEZETI TAG. AMIKOR A SZOCIALISTÁKAT VITTÉK EL, CSEENDBEN MARADTAM, HISZ NEM VOLTAM SZOCIALISTA. AMIKOR A ZSIDÓKAT VITTÉK EL, CSEENDBEN MARADTAM, HISZ NEM VOLTAM ZSIDÓ. AMIKOR MEG ENGEM VITTEK, MÁR NEM MARADT SENKI, AKI TILTAKOZHATOTT VOLNA.

(MARTIN NIEMÖLLER)

A mesterművem megtervezésekor elsődleges szempont volt számomra az, hogy az elméleti megfigyeléseim és jegyzeteim, a doktori tanulmányaim során megszerzett tudásanyag és az utóbbi néhány év alkotásain keresztül felismert tapasztalatok összeérjenek. Az elméleti ismereteim és gyakorlati tapasztalataim összegzésén felül pedig szerettem volna visszatükrözni a hétköznapi életembe egyre inkább betörő, számomra radikálisnak megélt hatalmi megnyilvánulások és az ezzel szembekerülő személyes szabadságvágyam ellentéte kapcsán létrejött kérdéseimet és érzéseimet. Mi jelenleg a személyes cselekvési mezőm? Mi ad ennek szabad teret, áramlást és mi gátolja? Mindez milyen viszonyban áll a természeti és szociális környezetemmel? A művészetem hogyan kapcsolódik az alkotói mezőmön kívüli környezetemhez? Ezeket a kérdéseket kívántam személyes reflexiókkal, az általam az utóbbi években használt építészeti motívumokkal és azoknak a természettel való kapcsolatával megjeleníteni az engem körbevevő épített térben.

A mestermű közvetlen konceptuális és esztétikai alapját a *Felfüggesztve* c. kiállításom (2019. november, Óbudai Társaskör) tanulságai adták. Ez a kiállítás segített abban, hogy felszabadítsam magam az autonóm szobor készítésének kényszere alól, és elengedjem magam egy, a szobrászat és építészet határán mozgó, installatív és tárgynélküli szemlélet irányába, melyben se terminológia se formatan szempontjából nem kötnek a klasszikus szobrászat keretei. Ezen kívül az Óbudai Társaskör Galéria pincehelyiségébe installált munkáimmal sikerült eddig leginkább a néző (inter)aktív befogadására kihegyeznem az általam kreált environmentet. A munkáim nem pusztán az adott környezetben (kiállítótérben) érzékelhető téridő virtuális, szabad kiterjeszkedését és kapcsolódásait voltak hivatottak szemléltetni, mint a korábbi munkáimban, de a befogadó cselekvési irányait, határait és lehetőségeit is tematizálták a rendelkezésére bocsájtott *helyzet* függvényében, amit az adott *helyszínen* építettem fel. A figyelmem tehát a téridőről való békés, filozofikus elmélkedésről az individuális cselekvés

aktuális és lokális lehetőségeire terelődött, mivel úgy éreztem, mit sem ér az egész, ha az aktuális társadalmi helyzet beszorít a négy falam közé, ha lassan már csak ott lehetek szabad.

A társaskörös kiállításom 2019. november-decemberében volt nyitva, ami azért lényeges, mert utána rövidesen elérte Magyarországot is a COVID-19 világjárvány és a hosszú, gyötrelmes lezárások. A Doktori Iskolában lévő műtermemet haza kellett költöztessem, és a mestermű terve is többszörösen megváltozott, részben kényszerből, részben az aktuális helyzetre reflektálva. Ránk zárult a világ, ráadásul több, egymásra épülő rétegben. Minekutána évek óta a nyitás (nyitottság) – zárás (zárttság), szabadság – korlátozottság alapfogalmi köré építettem fel a műveimet, úgy éreztem, hagynom kell az eseményeket a maguk medrében folyni, és azoknak nem nekifeszülni, hanem ráhangolódni és műveimmel reflektálni rá. Így eldöntöttem, hogy az eredeti tervem szerint elnevezett, *A négy fal között* c. kiállításomat egy lakásgaléria otthont idéző tere helyett a saját (alkotói) teremben fogom felépíteni, mint a bezártság és korlátozottság, szorongás, befelé nézés és kifelé vágyakozás aktuális és személyes helyzetjelentését is. Egy pincekiállítás után felköltözöm a padlásra.

A mesterművem megvalósítása a világjárvány hatására jelentősen elcsúszott időben, így nem tudtam figyelmen kívül hagyni az idő közben témába vágó történéseket: a járvány közben egyre jobban polarizálódó belpolitikai hangulat, az ukrán-orosz háború kitörése mellett nem tudtam úgy elmenni, hogy ezeket kizárjam a tudatomból és ezáltal a kiállításból. Így a 2022. március végére elkészült kiállítás a radikalizálódó, globális és belföldi politikai események és környezeti jelenségek hatására a bezárkózás és párhuzamos valóságok, társadalmi narratívák hazugságai felett érzett tehetetlenségemből fakadó szorongásom lecsapódásának tekinthető.

Fejemben visszhangoznak Dédanyámnak a '30-40-es években leírt gondolatai: „Én pusztán boldogan szeretnék élni” (első zsidó törvények idejéből) vagy „Egyik rendszer sem tart örökké” (1947-ből, a kommunista rendszer megszilárdulása környékén). Egyik mondat se nyújtott számára hosszasan vigaszt vagy adott feloldozást, kibúvást. *Vajon melyik az a pont, amikor az egyén nem képes többé elválasztani privát életét a közélet eseményeitől, környezete jelenségeitől?* Mikor fordul át a társadalmi szabályozás túlszabályozásba, az egyének cselekvésének, gondolkodásának, identitásának erőszakos és mindenre kiterjedő uralásába, a képbe nem illő emberek megkülönböztetésére, perifériára szorításába, hasznos és haszontalan

egyedek tömeges szortírozásába? Hol érhető tetten az egyén felelőssége a társadalomban? Egyáltalán, hol válik el a saját, belső lényem a külső tényezőktől, a testem, elmém és az ezeket körülölelő privát terem a társadalmi tértől, a társadalom testétől? *És mi a megoldás, ha a kivonulás vagy elszigetelődés csak a problémák tovább eszkalálódását segíti elő?*

Az utóbbi években ezeken a kérdéseken rágódtam egyre inkább, a nyitóból bezárkózó társadalmak függönye mögött, majd a világjárvánnyal ránk zárult kalodában. Elején az élethelyzetemből fakadó sajátosság, az alkotói és kutatói munkát segítő körülmények a Doktori Iskolában eltompították a személyes boldogulásomon kívül történő eseményeket, melyeket azonban a 2020-as év erőszakosan és radikálisan dobott be az ablakomon. A korábban már a Dédanyám 1930-40-es évekbeli gondolatai kapcsán felfedezett ijesztő párhuzamok, a történelmi ismétlődés lehetősége, a jövőképem fokozatos, de folyamatos szublimációjának gondolata kirekeszthetetlenül szőtték át gondolataim terét.

Az egyik legfontosabb problémakör, amit vizsgálok, az egyén felelősségének rádiusza. Úgy vélem, hogy hajlamosak vagyunk úgy tenni, mintha a történések rajtunk, civileken kívül álló ok-okozatok következményei lennének, holott az események láncolatában egyéni cselekvések fonódnak, adódnak valójában össze. Nem pusztán a rossz, de a felemelő események mögött is egyének állnak, akik nélkül azok nem úgy vagy nem olyan formán történtek volna (vagy egyáltalán nem történtek volna) meg¹. A jelentős jelenségeket és eseményeket hajlamosak vagyunk eszelős gonosztevőknek vagy szenteknek és hősöknek tulajdonítani, akik egy, a saját életünkön kívüli téridőben tevékenykednek, velünk nem is érintkeznek – felettünk állnak, de legalábbis rajtunk kívül. Ez a tanult tehetetlenség egy áthidalhatatlan távolságot képez a hétköznapi életünk sodrása és a történelmi események medre között, pedig a folyó ugyanabban a mederben halad keresztül. A történelmi eseményeket alakító emberek a szomszédaink, kollégáink, családtagjaink, vagy akár mi magunk vagyunk (lehetünk) közvetlenül, vagy közvetve – ki-ki képessége és pozíciója, helyzete szerint.

De hol válik el a jelentős a jelentéktelentől, hogyan ismerhető fel a cselekvés sokszor profán és egyáltalán nem szent pillanata (leginkább láncolata), és ebben hogyan állapítható meg a saját

¹ Ajánlott a témában: Pintér Béla és társulata – Kaisers TV Hungarn
https://www.szkene.hu/hu/eloadasok/bemutatok.html?eloadas_id=5231 2022.05.14.

felelősségünk? Felvetésem szerint a történelmet és a társadalmi eseményeket nem szabad pusztán a romantizált hőstettek és tragédiák dimenziójában vizsgálni, mert az a jövőre nézvést eltávolítja a jelenben rejlő cselekvési potenciált. Fel kell ismerjünk, hogy mi is, mi mindannyian a potenciális cselekvés mezőjén állunk, és ezt a mezőt nem lehet radikálisan szétválasztani szentre és profánra. Az események horizontját közelíteni kell magunkhoz, mert a hétköznapi cselekvéseink és gesztusaink a nagyobb, súlyosabb eseményekkel összefüggő láncolatot alkotnak: csak így lehetséges, hogy a tömegtársadalom könnyen alakítható, passzív masszájából a társadalom eltérő és cselekvő egyénekre váljon szét.

A cselekvési mező felismerését, megértését azonban megnehezítik azok a komplex alternatív valóságképek, melyeket egymással párhuzamosan létező, tálcás menüként választhatunk hétköznapi fogyasztásra. Különböző hatalmi érdekcsoportok nyíltan versenyeznek egymással a valóság értelmezéséért (így az uralásáért is), mely megrengeti a demokrácia szilárdnak vélt falait is, és mindeközben kicsúszik a természet profitorientált leigázásának és uralásának gyeplője a kezükből.

A párhuzamos igazságokból rémisztő, „*bolond szövevény*” vált: „*Mert te ilyen vagy s ők olyanok / és neki az érdeke más / s az igazság idegállapot / vagy megfogalmazás*”². Az a kor, melybe beleszülettem, jelenleg radikális átalakuláson megy keresztül. Az értékrendet, melyet elsajátítottam, mely fontossá vált számomra, és melyhez épp elkezdtem felnőni, kívülről repesztik meg és bontják elemeire. **A múlt fenntarthatatlanná vált, a jelen darabokban, a jövőt pedig épp kisajátítják.** Mit tehetek, ha egyre radikálisabb kontrasztba kerül a valóság abszurditásaival bármi, amit fontosnak, igaznak és etikusnak vélek, és lassan már csak a négy fal(am) közt gondolkodhatok és cselekedhetek értékrendem szerint?

A mestermű helyszíne a kőbányai lakásom padlástere, mely a műtermem is egyben: egy viszonylag sötét, zárt hely, gondolataim és érzéseim, elmém fizikai kiterjeszkedése, mely határt képez a külvilág és a belső világom közt. A privát terem.

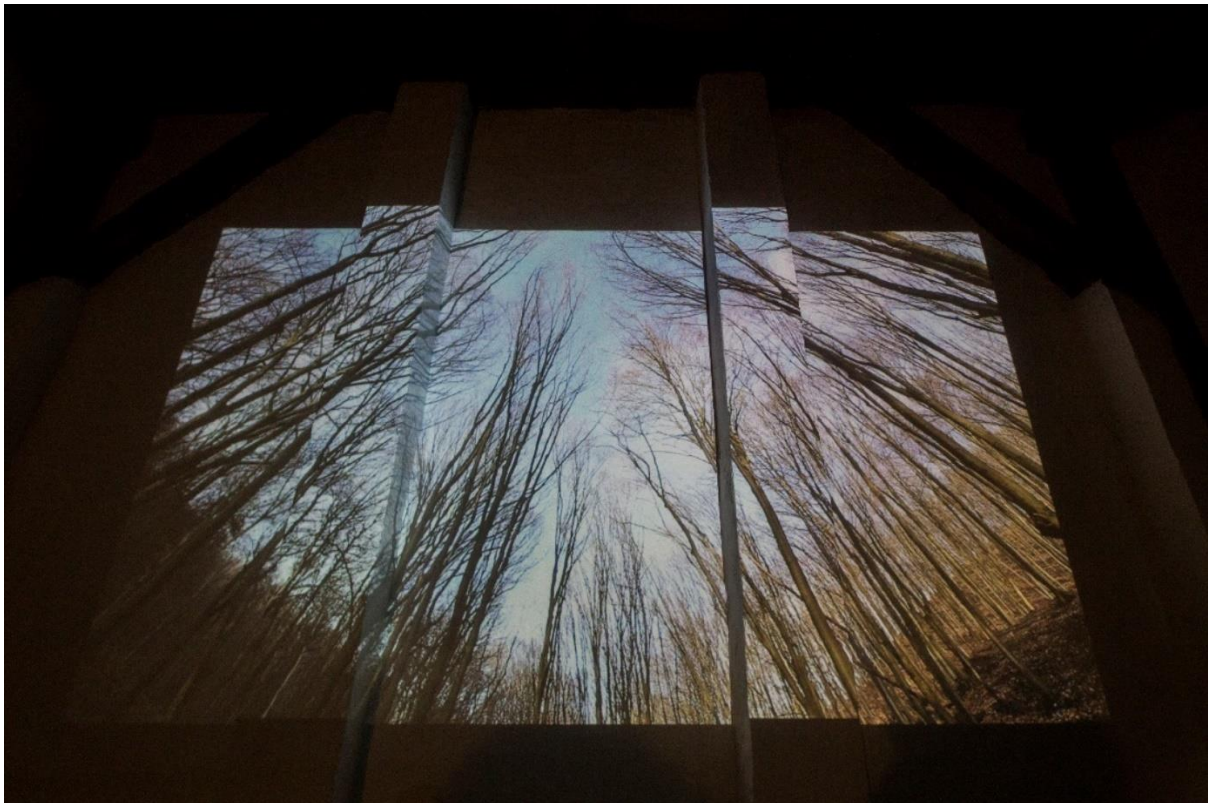
2 Szabó Lőrinc: Az Egy álmai (1931)

7. A négy fal között – environment (fotó: Kocsi Olga)

A mestermű bemutatásának idejére (2022. március 25 – május 4.) számos tárlatvezetést tartottam, melynek során az általam meghívott embereket végigkalauzoltam a kertkaputól a padlásig. A kiscsoportos beszélgetések alkalmával a fent vázolt kérdéseket vettem fel a művek bemutatásán keresztül, mindig hasonló kronológiát követve vezettem végig a látogatókat az általam felépített environmenten.

A padlástérbe érve a néző először a valódi léptékénél kisebb, de egy a teret kitöltő erdő vetített képével találta szembe magát. A kivetített videófelvételt 2020 februárjában vettem fel a Pilisben. Egy kora tavaszi erdő elsőre zavartalan, szél zörgette lombkoronáit láthatjuk és hallhatjuk, madarak csicsergésével kísérve. Azonban fokozatosan bekúsznak az emberi jelenlétet sejtető, különböző hangharmóniák: repülő távoli zaja, majd láncfűrész. A fákat valahol épp kitermelik, lehet, hogy egy egész erdőrésztet vágják tarra. A zaj forrása, helye beazonosíthatatlan, a látómezőn kívül esik – nem érinti a közvetlenül mellettem magasodó, békés fákat. Azonban valahol fák egész csoportját vágják ki, melyek valószínűleg szükséges áldozatok a fogyasztói társadalom fenntartásában.

8. A négy fal között – Nincsen semmi baj (fotó: Kocsi Olga)

Eredetileg nem egy távoli fakitermelés zajongását szerettem volna rögzíteni, amikor túrázni mentem a Pilisbe, de nem tudtam olyan környezetet találni, ahol kizárhattam volna az ember jelenlétét, és ezt érdekesnek találtam. Ahogy elkezdtem videózni a szélben susogó fákat, majd becsatlakozott a láncfűrész áriája, mely hang forrása láthatatlan volt számomra, nagyon erős, ismerős, szorongató érzést keltett bennem – a távoli, de mégis közeli veszély felett érzett tehetetlenségemet erősítette fel. Az azonosulási készség (empátia) és szolidaritás vállalásának szimbólumaként éltem meg ezt a szituációt. Egyelőre még nem közvetlen mellettünk vágják a fákat (dolgokat, jelenségeket, embereket), de a hang nagyon közel van. *Mikor ér ide? Mikor érzem azt, hogy a probléma már itt van, hogy ez már velem is történik?*

Meglátásom szerint az ember csak akkor vállal szolidaritást és próbál tenni valamit egy ügy érdekében / ellen, ha úgy érzi, a probléma őt is érinti. Az azonban, hogy ki mikor érzi úgy, hogy érintve van egy történetben, helyzetben, már egyénileg eltérő. Sok esetben nem állapítható meg egyértelműen a probléma forrása és pontos helyzete, hiszen nem közvetlenül velünk vagy a hozzánk tartozókkal történik, hanem kicsit távolabb. Kinek mi az a pont, ami után úgy érzi, neki is fel kell állnia és cselekednie kell? A tanult tehetetlenségben szenvedő társadalmunkban úgy érzem, muszáj erről a kérdésről széles körben diskurálni.

A vetítéssel szemben egy poligonizált, azaz elemeire tört tükörfalat helyeztem el, melynek a többszörösen megtört felületén tükröződik a gyötrődő erdő és mi magunk, mint nézők. Egyszerre egy összetört, virtuális képben állunk össze. A konfliktus forrása széttöredezve vesz körbe minket.

9. A négy fal között, poligonizált tükörcéllemez (saját fotó)

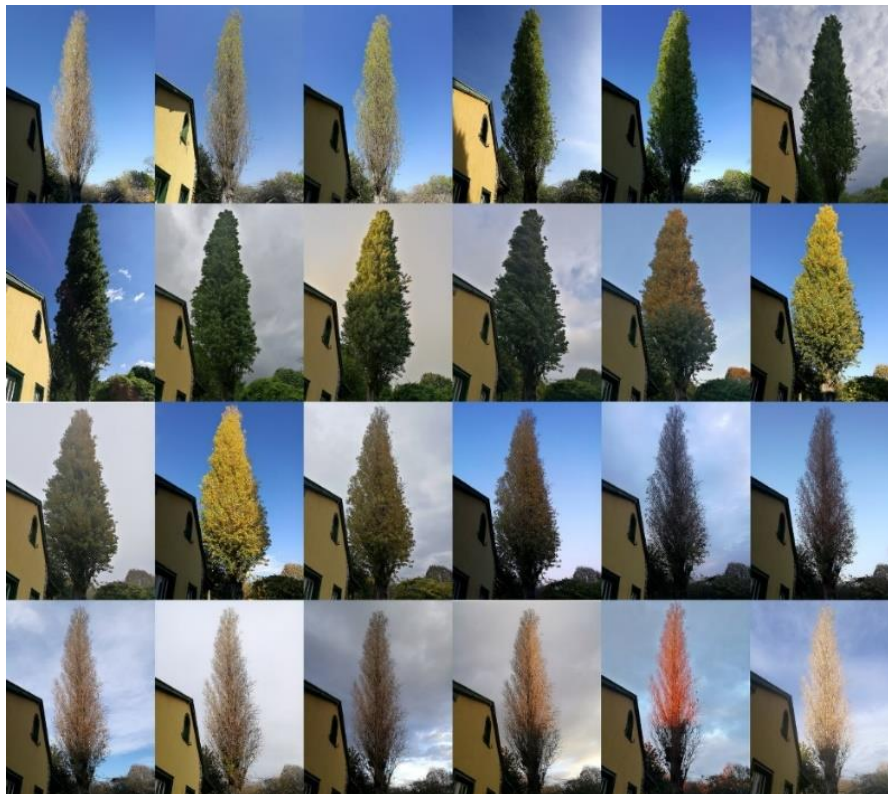
Mostanában az foglalkoztat leginkább, hogy ha felismertem, hogy a környezetemet fenyegető probléma engem is érint, mert én is ennek a környezetnek a része vagyok, egyáltalán milyen cselekvési lehetőségeim vannak? Mennyit ér a bio mosószer a környezetszennyezés mérlegén, az egyetemek függetlenségéért szervezett tüntetéseken való menetelés, szervezkedés, egy művészi köztéri akció vagy egy festmény a white-cube falán? Van egyáltalán hatásos eszköz a kezemben, mint ember, mint művész, annak érdekében, hogy megvédjem, ami számomra fontos?

Tovább folytatva a tér bejárását az egyetlen kis tetőtéri ablak fénye egy digitális képernyőn látható felvételre vetül: a kertemben álló nyárfa felöltözik teljes lombkoronájába, majd leveti azt. 2020-ban egy évig bizonyos időközönként mindig ugyanonnan készítettem fényképeket a nyárfáról, ahogy felöltözik a lombkoronájába, majd leveti azt. Fotoszintetizál, létezik. Nem problémázik, csak csinálja azt, amire a természet törvénye sarkallja.

10. A négy fal között – environment (Fotó: Kocsi Olga)

Mindaz, amin kis porszemként aggódóm most, majd elmúlik egyszer? Elmúlik akkor is, ha nem csinálok semmit? Hátat fordíthatok gondtalanul (és gondot nem okozva, a legtöbb ember legnagyobb megnyugvására) a frusztráló kínlódásomnak, vagy bezárkózhatok az elefántcsonttornyomba (padlásomba), és csak ki kell várjak?

11. A négy fal között – 2020 (Nyárfám, az animáció felvételei)

Sajnos a boldog tudatlanság és felszabadult nemtörődömség jelen helyzetben számomra olyan luxusnak tűnik, amit nem vagyok képes megengedni magamnak. Ugyanakkor nem akartam egy zibbasztó és végletekig nyomasztó, csak a problémákra fókuszáló kiállítást csinálni. Az volt a célom, hogy közösen feltegyünk kérdéseket a tanult tehetetlenség és az egyéni cselekvési horizont tágításának témájában, a hivatalos művészeti intézményrendszeren kívül, a saját életteremben, valamint hogy kimondjam: mindig lehet tenni valamit.

Ezért a kiállítás lezárásaként egy növénynövesztő UV lámpa alá elhelyeztem egy fóliasátor, ahol általam korábban magról elvetett palántákat növesztettem, csupa egynyári haszonnövényt: paradicsomot, paprikát, fűszer- és gyógynövényeket. Ezekből a mesterséges körülmények közt (egy műterem falain belül) nevelt kis növénykékből pedig bárki szabadon vihetett magával.

12. A négy fal között – palánták a fóliasátorban (Fotó: Kocsi Olga)

Arra ugyanis nincs válaszom, hogy kinek hogyan kell megküzdenie a saját cselekvési lehetőségének felismerésétől a közösségi ügyekben való, saját maga által felvállalható szerepvállalásig, de egy dolog biztosan megállapítható: lehet, hogy épp nincs a kezemben eszköz egy nyárfa ültetésére és növesztésére, akkor ültethetek egynyáriakat is, amiket szétosztok mások közt. A négy falam közül legalább így, ha máshogy most nem is, kikerült kicsit szélesebb körben a gondolatból kicsírázó tett.

A környezetem szűkül, szabad cselekvési mezőm, sőt, gondolataim lassan a négy falam közé szorulnak. De talán a magokat elültetni sose vész kárba, míg van hova elveszük őket.

13. A négy fal között (saját fotó)

14. A négy fal között – az egyik tárlatvezetés (fotó: Kocsi Olga)

Fotók:

Berhidi Mária, Forgács Kristóf, Kocsi Olga, Megyeri Ráchel Barbara, Takáts Fábirán, Tóth Balázs
Zoltán, saját

Még több kép [itt](#) és [itt](#).